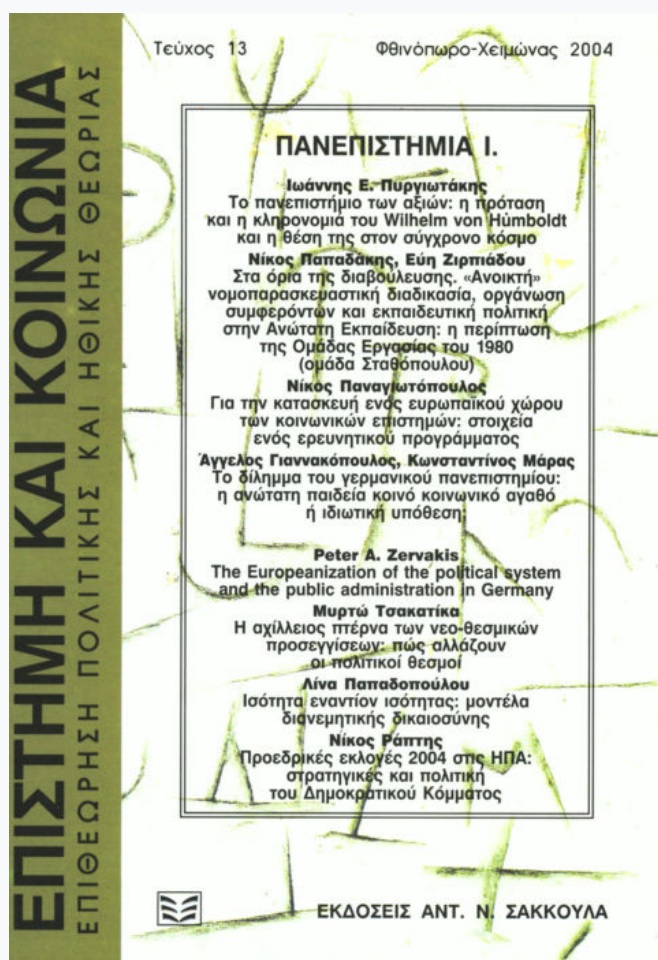

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 13 (2004)

Πανεπιστήμια Ι

Peter Singer, Rethinking Life and Death: The Collapse of our Traditional Ethics

Milena Ivanova

doi: [10.12681/sas.586](https://doi.org/10.12681/sas.586)

Copyright © 2015, Milena Ivanova

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ivanova, M. (2015). Peter Singer, Rethinking Life and Death: The Collapse of our Traditional Ethics. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 13, 245–250. <https://doi.org/10.12681/sas.586>

Peter Singer, *Rethinking Life and Death: The Collapse of our Traditional Ethics*. St. Martin's Press, New York 1995, 256 σελ.

Το βιβλίο του Singer, καθηγητή της Βιοηθικής και ιδιαίτερα γνωστού για το πολυσυζητημένο βιβλίο του *Animal Liberation: A New Ethics for our treatment of Animals* (1975), μας εισάγει σε μερικά από τα σημαντικότερα προβλήματα της εφαρμοσμένης ηθικής, όπως η ευθανασία, η άμβλωση, η δωρεά οργάνων και τα δικαιώματα των ζώων. Στη σημερινή κοινωνία, έχουν συντελεστεί τεράστιες αλλαγές στον τρόπο ζωής, τις αντιλήψεις και τη νοοτροπία των ανθρώπων, είτε λόγω της επιστημονικής και τεχνολογικής πρόόδου είτε, απλώς, με το πέρασμα του χρόνου, και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ερχόμαστε, κάποιες φορές, αντιμέτωποι με προβλήματα και καταστάσεις όπου οι αρχές της κλασικής ηθικής δυσκολεύονται ή, ακόμη, και αδυνατούν να δώσουν απάντηση. Αυτό ακριβώς επισημαίνει ο Singer, και μας καλεί να επανεξετάσουμε και να αναθεωρήσουμε τις απόψεις μας γύρω από τα θέματα που αφορούν τη ζωή και τον θάνατο. Χρησιμοποιώντας πολλά παραδείγματα από την πραγματική ζωή, αναδεικνύει τις αδυναμίες της κλασικής ηθικής και διατυπώνει νέες αρχές στη θέση των παλιών.

Σύμφωνα με την κλασική ηθική, πρέπει κανείς να προσδίδει σε κάθε ανθρώπινη ζωή την ίδια αξία. Ωστόσο, η αρχή αυτή μπορεί, σε κάποιες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε αδιέξοδο. Ο Singer αναφέρει πολλά παραδείγματα ατόμων που, έπειτα από κάποιο ατύχημα, υπέστησαν σοβαρή εγκεφαλική βλάβη και βρίσκονταν σε κωματώδη κατάσταση· ωστόσο, παρό το γεγονός ότι δεν υπήρχε δυνατότητα ανάρρωσης οι γιατροί ήταν υποχρεωμένοι από τον νόμο να τους διατηρούν στη 'ζωή' με ιδιαίτερα πολυέξοδη μηχανική υποστήριξη. Με αυτό το επιχείρημα, ο Singer μετατρέπει την παλιά αρχή ως εξής: 'πρέπει να αναγνωρίζουμε ότι η αξία της ανθρώπινης ζωής ποικίλλει ανάλογα με την περίπτωση'.

Αυτή η νέα αρχή μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η ζωή χωρίς συνείδηση δεν έχει αξία. Μπορούμε να φτάσουμε στην ίδια άποψη για μια ζωή που δεν έχει δυνατότητα διανοητικής, κοινωνικής ή φυσικής αλληλεπίδρασης με άλλα ανθρώπινα όντα. Μερικά από τα στοιχεία που κάνουν τη διαφορά στον σεβασμό που πρέπει να έχουμε για μια ύπαρξη είναι η ικανότητα για φυσική, διανοητική και κοινωνική αλληλεπίδραση με άλλα όντα, η συνειδητή προτίμηση για συνέχιση της ζωής, η δυνατότητα για ευχάριστες εμπειρίες, η ύπαρξη συγγενών που θα θρηνούσαν σε περίπτωση θανάτου ή η κατοχή

τέτοιας θέσης σε μια ομάδα ώστε η απώλεια του συγκεκριμένου ανθρώπου να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή άλλων.

Σύμφωνα με τον Singer, ο θάνατος του εγκεφάλου και όχι ο θάνατος του σώματος πρέπει να καθορίζει τον θάνατο μιας ύπαρξης. Οι αποφάσεις μας για το πώς θα αντιμετωπιστεί ένας ασθενής, ο οποίος βρίσκεται σε κώμα και δεν υπάρχει δυνατότητα να επανέλθει, πρέπει να εξαρτηθούν από τις απόψεις των οικογενειών και των συντρόφων, η γνώμη των οποίων αξίζει να ληφθεί υπόψη σε μια περίοδο τραγικής απώλειας. Εάν ο ίδιος ο ασθενής είχε εκφράσει προηγουμένως τις επιθυμίες του για αυτό που πρέπει να του συμβεί σε τέτοιες περιστάσεις, επιβάλλεται να ληφθούν υπόψη. Επιπλέον, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι οι ιατρικοί πόροι είναι περιορισμένοι, ούτε και τις ανάγκες άλλων ανθρώπων των οποίων η ζωή θα μπορούσε να σωθεί από μια μεταμόσχευση οργάνων.

Η απόφαση για ανθρώπους που βρίσκονται σε κώμα –αν αξίζει να ζουν ή όχι– ή για άρρωστα έμβρυα είναι πολύ πιο δύσκολη, επειδή δεν έχουμε τη γνώμη του ίδιου του ασθενή. Τι συμβαίνει, όμως, όταν έχουμε έναν άνθρωπο που έχει συνείδηση του τι του συμβαίνει και είναι σε θέση να παίρνει ο ίδιος τις αποφάσεις του; Όταν ένας ασθενής που υποφέρει και δεν έχει καμία ελπίδα ανάρρωσης ζητά τη βοήθεια του γιατρού για να πεθάνει, αν ο γιατρός εκτελέσει την επιθυμία του ασθενή, θα θεωρηθεί δολοφόνος. Σύμφωνα με την κλασική ηθική, δεν πρέπει ποτέ κανείς να αφαιρεί μία αθώα ανθρώπινη ζωή. Συνεπώς, οι γιατροί πρέπει να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για να διατηρούν στη ζωή έναν ασθενή και όχι να του επιτρέπουν να θέσει τέλος. Ο Singer διαφωνεί με αυτή την αρχή, επειδή τη θεωρεί απόλυτη. Είναι το ίδιο απόλυτη με εκείνη που ίσχυε στο παρελθόν σχετικά με τις εκτρώσεις, σύμφωνα με την οποία η έκτρωση απαγορευόταν διότι σήμαινε αφαίρεση αθώας ζωής, ακόμη και σε περιπτώσεις που μόνο έτσι θα μπορούσε να σωθεί η ζωή της μητέρας ενώ, διαφορετικά, θα πέθαιναν και οι δύο.

Ο Singer υποστηρίζει ότι αυτή η αρχή είναι σήμερα παράλογη για κάθε άνθρωπο που λαμβάνει υπεύθυνα τις αποφάσεις του. Για να υποστηρίξει αυτή τη θέση χρησιμοποιεί, και πάλι, πολλά παραδείγματα από αληθινές περιπτώσεις ασθενών: ανθρώπους που υπέφεραν από ασθένειες, όπως Alzheimer, οι οποίες αργά ή γρήγορα χειροτερεύουν την κατάσταση του ασθενή σε τέτοιον βαθμό, ώστε να μην είναι πια σε θέση να συνειδητοποιεί, να επικοινωνεί και να αναγνωρίζει το περιβάλλον του και, μάλιστα, να υποφέρει από πολύ μεγάλο πόνο.

Στην Ολλανδία, υπάρχουν περίπου 2.300 άνθρωποι που επιλέγουν την

ευθανασία κάθε χρόνο. Επιπλέον, υπάρχουν 400 περιστατικά στα οποία οι γιατροί δεν παρέχουν ευθανασία, αλλά βοηθούν τους ασθενείς τους να διαπράξουν αυτοκτονία. Η Βασιλική Ολλανδική Ιατρική Ένωση, σύμφωνα με τον Singer, πρότείνει να επιτρέπεται η ευθανασία υπό τους ακόλουθους όρους: να πραγματοποιείται μόνο με ιατρική επίβλεψη· να υπάρχει ρητή διαβεβαίωση από τον ίδιο τον ασθενή· η απόφαση του ασθενή να είναι καλά πληροφορημένη, ελεύθερη και σταθερή· ο ασθενής να είναι σε κατάσταση αφόρητου πόνου και χωρίς ελπίδα βελτίωσης· και οι γιατροί να έχουν τη σύμφωνη γνώμη άλλων συναδέλφων τους.

Ο Singer προτείνει, λοιπόν, την υιοθέτηση της αρχής: ‘να αναλαμβάνεις την ευθύνη των αποφάσεών σου’. Σύμφωνα με αυτή, οι γιατροί πρέπει να καταλήξουν στην απόφαση περί ευθανασίας όταν προβλέπουν ότι αυτή είναι η σωστή δεδομένων των περιστάσεων. Εάν ένας ασθενής θέλει να πεθάνει και ο θάνατος θα ερχόταν γρηγορότερα και με λιγότερο πόνο με ιατρική βοήθεια, τότε είναι προτιμότερο να του προσφερθεί η βοήθεια αυτή.

Παλαιότερα, η γέννηση παιδιών θεωρούνταν κάτι καλό για την κοινωνία και ενθαρρυνόταν. Ωστόσο, σήμερα, η πολύ μεγάλη αύξηση του ανθρωπίνου πληθυσμού έχει δημιουργήσει σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα και, συνεπώς, η γέννηση παιδιών για τα οποία είναι δύσκολη η φροντίδα βλάπτει την κοινωνία, τον κόσμο και, πάνω από όλα, τα ίδια τα παιδιά. Η παρατήρηση αυτή, σύμφωνα με τον Singer, συνηγορεί υπέρ της αποδοχής της άμβλωσης και φέρνει στην επιφάνεια άλλη μία αδυναμία της κλασικής ηθικής. Υπάρχουν δύο ρεύματα, ένα κατά της άμβλωσης που καλείται ‘υπέρ της ζωής’ (pro-life) και ένα υπέρ της άμβλωσης που προτιμά τον όρο ‘υπέρ της επιλογής’ (pro-choice). Ο Singer υποστηρίζει ότι η χρήση του όρου ‘υπέρ της ζωής’ από εκείνους που είναι εναντίον της άμβλωσης είναι παραπλανητική. Πολύ λίγοι από αυτούς είναι χορτοφάγοι. Οι περισσότεροι βλέπουν πολύ διαφορετικά τη ζωή των ανθρώπων όντων, την οποία επιθυμούν να προστατεύσουν, από εκείνη των ζώων, των οποίων το θάνατο υποστηρίζουν κάθε φορά που τρώνε. Συνεπώς, θα ήταν πιο κατάλληλο να ονομάζεται το ρεύμα ‘υπέρ της ανθρώπινης ζωής’. Αλλά, ακόμη και αυτός ο όρος είναι παραπλανητικός διότι οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν εκφραστεί εναντίον των πολέμων ή της θανατικής ποινής. Ούτε και η ονομασία ‘υπέρ της αθάνατης ανθρώπινης ζωής’ θα ήταν αρκετά ακριβής, λέει ο Singer, εφόσον οι άνθρωποι αυτοί δεν κάνουν τίποτα για να σώσουν τα παιδιά που πεθαίνουν καθημερινά από υποσιτισμό και ασθένειες στις φτωχότερες περιοχές του κόσμου, αν και αυτό, συγκρινόμενο με τον αγώνα κατά της άμβλωσης, απο-

τελεί έναν σαφώς πιο αδιαμφισβήτητο και αποτελεσματικό τρόπο για τη διάσωση αθών ανθρώπινων όντων.

Αποτελεί ανοικτό ερώτημα το αν ένα έμβρυο έχει τα ίδια δικαιώματα στη ζωή με έναν άνθρωπο και τότε ακριβώς θεωρούμε ότι ο άνθρωπος αρχίζει να έχει δικαιώματα. Οι υποστηρικτές της άμβλωσης δεν συμφωνούν ότι η ανθρώπινη ζωή αρχίζει από τη σύλληψη. Το ερώτημα που προκύπτει, κατ' αυτόν τον τρόπο, είναι πώς μπορούμε να καθορίσουμε την ακριβή στιγμή που αρχίζει η ανθρώπινη ζωή. Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας θεωρεί τις 22 εβδομάδες κύησης ως τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ της φυσικής αποβολής και της γέννησης. Μερικοί θεωρούν ότι το διάστημα αυτό σηματοδοτεί την έναρξη της εγκεφαλικής λειτουργίας. Αλλά, σύμφωνα με τον Singer, αν δεχτούμε ότι η έναρξη της λειτουργίας του εγκεφάλου σηματοδοτεί την αρχή της ζωής, τότε δεν έπεται ότι πρέπει να δεχτούμε και ότι ο θάνατος του εγκεφάλου σηματοδοτεί το τέλος της ζωής; Προφανώς, πολλά από αυτά τα ερωτήματα δεν θα χρειαζόταν καν να τα θέσουμε, αν δεχόμασταν απλώς την αρχή που προτείνει ο Singer, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά θα πρέπει να γεννιούνται μόνον εάν οι γονείς τους τα θέλουν. Σύμφωνα με τον Singer, το έμβρυο στο στάδιο αυτό δεν έχει θέληση και επιθυμίες και, συνεπώς, δεν μπορούμε να το βλάψουμε κάνοντας κάτι ενάντια στη θέλησή του. Ούτε έχει αναπτυγμένο νευρικό σύστημα, ώστε να νιώσει πόνο. Η γη διαθέτει ήδη περισσότερους ανθρώπους από όσους είναι ικανή να θρέψει, επομένως δεν έχει νόημα να γεννιούνται παιδιά που οι ίδιοι οι γονείς τους δεν τα επιθυμούν.

Σύμφωνα με τον Singer, οι άνθρωποι συνηθίζουν να βλέπουν το είδος τους ως το κέντρο του κόσμου. Δεν δεχόμαστε ότι είμαστε ένα ακόμη είδος ζώου και η παλαιά μας ηθική λέει ότι πρέπει να αντιμετωπίζουμε πάντοτε την ανθρώπινη ζωή ως ανώτερη από τις άλλες μορφές ζωής. Εντούτοις, σύμφωνα με τη θεωρία του Δαρβίνου –η οποία αναγνωρίζεται σήμερα και γίνεται αποδεκτή ως αληθινή– ο άνθρωπος είναι απλώς ένα είδος ζώου. Τα πιο πολύπλοκα διανοητικά ζώα έχουν διανοητική και συναισθηματική ζωή που είναι, από κάθε άποψη, συγκρίσιμη ή ακόμη και ανώτερη από αυτή που βιώνουν μερικά ανθρώπινα όντα με σοβαρά διανοητικά προβλήματα.

Ο Singer πιστεύει ότι έχει έρθει η ώρα για μία νέα επανάσταση. Η κοπερνίκεια στροφή, βγάζοντας τον άνθρωπο από το κέντρο του σύμπαντος, επηρέασε σε πολύ μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της επιστήμης και της φιλοσοφίας από τον Καντ και μετά. Θεωρεί, λοιπόν, ότι το ίδιο πρέπει να συμβεί και στην ηθική. Το κίνημα για τα δικαιώματα των ζώων οδήγησε σε πολλές

αλλαγές στον κόσμο, αποτρέποντας τη χρήση τους ως πειραματόζωα, τη χρήση των ζώων για τη γούνα τους και πολλά άλλα. Μοιραζόμαστε το 98,4% του DNA μας με τους χιμπατζήδες και, όπως πλέον γνωρίζουμε, είναι ικανοί να έχουν κοινότητες με πολιτικούς και ηθικούς κώδικες, με κάποια μορφή γλώσσας, κ.λπ. οι οποίες δεν τους καθιστούν τόσο πολύ διαφορετικούς από εμάς. Η επιστήμη μάς έχει βοηθήσει να καταλάβουμε την προέλευσή μας και την εξελικτική φύση μας. Ελευθερωμένοι από τους θρησκευτικούς περιορισμούς ξέρουμε πια τι πραγματικά είμαστε και ποια είναι η σχέση μας με τα υπόλοιπα ζώα. Έτσι, ο Singer προτείνει την αντικατάσταση της παλαιάς αρχής από μια νέα: 'Μην κάνεις διακρίσεις ανάμεσα στα είδη'.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε πως το βιβλίο αυτό μας παρέχει ένα νέο, ριζοσπαστικό τρόπο αντιμετώπισης μερικών σημαντικών ηθικών προβλημάτων που απασχολούν την εποχή μας. Η άποψή του είναι ότι η ηθική που ακολουθούμε δεν μπορεί, πλέον, να απαντήσει στα ερωτήματα που προκύπτουν στις σύγχρονες κοινωνίες και, επομένως, χρειαζόμαστε μια νέα ηθική, η οποία θα ανταποκριθεί καλύτερα στα συγκεκριμένα προβλήματα. Οπωσδήποτε, οι απόψεις του είναι πολύ ενδιαφέρουσες και, από πολλές πλευρές, ορθές. Ωστόσο, θεωρώ ότι υπάρχουν και ορισμένες υπερβολές. Το να μιλάει κανείς για νέα ηθική είναι κάτι που κρύβει πολλές παγίδες. Δεν είναι δυνατόν, κάθε φορά που παρουσιάζονται ορισμένα προβλήματα στα οποία δυσκολευόμαστε να βρούμε απαντήσεις, να αλλάζουμε την ηθική. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να προσπαθήσουμε να βρούμε τον σωστό τρόπο ερμηνείας και εφαρμογής της ηθικής στους νέους όρους ζωής. Στον ενθουσιασμό του να αλλάξει τις παλαιές εντολές, αποτυγχάνει, μερικές φορές, να τις ερμηνεύσει σωστά. Για παράδειγμα, λέει ότι πρέπει να αντικαταστήσουμε την εντολή 'be fruitful and multiply' με την εντολή 'bring children into the world only if they are wanted'. Εντούτοις, η παλαιά εντολή δεν λέει 'να φέρνετε παιδιά στη ζωή και να τα εγκαταλείπετε'. Σύμφωνα με την παλαιά ηθική, οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται, να αγαπούν, να φροντίζουν και να βοηθούν ο ένας τον άλλο –συμπεριλαμβανομένων, φυσικά, και των παιδιών τους. Επομένως, η παλαιά εντολή υπονοεί ότι θέλουμε τα παιδιά που φέρνουμε στον κόσμο, καταλήγοντας έτσι, ουσιαστικά, στο ίδιο πράγμα που προτείνει ο Singer. Το σημαντικό σημείο είναι ότι δεν πρέπει να προσπαθούμε να αλλάξουμε την ηθική αλλά τον τρόπο που βλέπουμε και καταλαβαίνουμε τα πράγματα.

Τα παραπάνω ζητήματα είναι ιδιαίτερα περίπλοκα και πρέπει να τα χειρίζεται κανείς με πολλή προσοχή. Το δίκαιο πρέπει να επιτρέπει στους ανθρώπους να λαμβάνουν οι ίδιοι τις αποφάσεις τους, σύμφωνα με τις αξίες

και τις πεποιθήσεις τους. Για παράδειγμα, η άποψη του Singer ότι κάθε ζωή δεν είναι της ίδιας αξίας, ακόμα και αν μπορεί να φανεί σωστή στις περιπτώσεις στις οποίες αναφέρεται, είναι, ως διατύπωση πολύ επικίνδυνη. Η ανθρωπότητα χρειάστηκε αιώνες αγώνων και θυσιών για να κατοχυρώσει θεμελιώδη δικαιώματα και αξίες, που είχαν στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού, των διακρίσεων, της δουλείας, της ανθρώπινης εκμετάλλευσης, κ.λπ. Η επαναδιαπραγμάτευση αυτών των αξιών κρύβει πολλούς κινδύνους και μπορεί να οδηγήσει σε πολύ χειρότερες καταστάσεις από τα προβλήματα που προσπαθεί να επιλύσει.

Milena Ivanova